

nem csupán a totalitárius rezsimek sajátja. Drezda, Hiroshima, ártatlan áldozatokat követelő „humanitárius” beavatkozások, a demokrácia exportja – e fogalmak (vagy fogalommalá lett tulajdonnevek) jelzik, hogy „a jó kísértésének” a demokratikus államok sem képesek minden esetben ellenállni. Szükségtelen külön hangsúlyozni, hogy Todorov is szívesen látna egyre több demokráciát és egyre kevesebb önkényuralmat a világban – de nem minden áron. A rossz emlékezetének legfőbb tanulsága ugyanis, hogy „ne a jó nevében kezdjünk harcot a rossz ellen, hanem azoknak az önbizalma ellen, akik azt hangoztatják, hogy mindig tudják, hol található a jó és a rossz”.

A könyv különlegessége, hogy (a teoretikus fejezetekkel párhuzamosan) ezen eszmény lehetséges gyakorlati megvalósulásainak is figyelmet szentel, méghozzá fél tucat portré formájában. Todorov hat, hazánkban kevésbé ismert író-értelmiségi életútját mutatja be az olvasónak. „Hősei” (Vaszilij Groszman, Margarete Buber-Neumann, David Rousset, Primo Levi, Romain Gary és Germaine Tillion) hangsúlyozottan nem hősök a szó hagyományos értelmében; nem megingathatatlanok, hiszen egyikük-másikuk kezdetben szimpatizált a szovjet kommunizmussal. Mindkét totalitárius irányzat kegyetlenségét megszenvedve-megtapasztalva azonban arra tették fel életüket, hogy az emberte-

len politikai rendszerek ellen küzdjenek a rendelkezésükre álló eszközökkel. Részrehajlás nélkül, s nem a jó valamely elvont ideája nevében, hanem a szenvedő ember nevében, vagy még inkább: magáért a szenvedő emberért.

PÁPAY GYÖRGY

(Fordította Bethlen József,
Napvilág Kiadó, Budapest, 2005,
336 oldal, 3300 Ft)

FRANCIS FUKUYAMA:

Államépítés *Kormányzás és világrend* *a 21. században*

Ha Fukuyama, akkor mindenki kapásból *A történelem végére* gondol. S bármelyik munkájáról legyen is szó, annak értékelése során fő művéig szinte mindig vissza szoktak nyúlni. Ezt most mellőzöm, de nem véletlenül. A Századvég gondozásában megjelent *Államépítés* ugyanis már a „történelem végén” is túl van. „Új időknek új dalaival” lép elő Fukuyama, a kormányzás és a világrend 21. századi kihívásaira keresve a választ, mint az az alcímből is kiviláglik. A könyvet olvasva rá kell döbbenünk, hogy immáron mi is egy „szép új világ” kihívásai közepette, a transz-óperenciai majdhogynem „poszt-humán jövődőben” élünk.

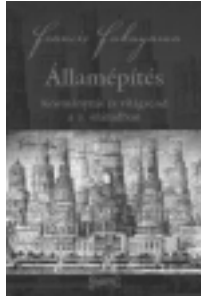
Az aranycsinálás titkát persze ebből a könyvből sem fogjuk kiolvasni, mivel arra végül nem kapunk konkrét választ, hogy az államépítés alkímiaja milyen titkos recepttel áll elő az ideális állam megalkotására vonatkozóan. Rögtön szögezzük is le, hogy orákulumként erre hiteles választ ígérni hiteltelenné is tenné az embert, hiszen ahány világnézet, ideológia, politikai felfogás, társadalomkép, egyszóval ahány ember (i érdek), annyi vízió, elképzelés születhet az állam, illetve a társadalom helyesnek ítélt jövőjéről. Vagy ahogyan a szerző fogalmaz azzal kapcsolatban, hogy erre vonatkozóan nincs általánosan érvényes szabály: „a közgazdász területe szükség-szerűen inkább művészet, mintsem tudomány”. Arról pedig, hogy nincs objektív szervezeti forma, az államigazgatási és vállalati menedzsment területén szorgoskodóknak tudomásuk van, ezt csak a közgazdászok képtelenek felfogni.

Az igazi kérdés, az egyszerűség kedvéért kissé sarkítottan fogalmazva, hogy az erős–gyenge, a kicsi–nagy, az expanzív–defenzív szél-só pólusai között hol helyezkedjen el a hatékony állam. A szerző nem is rejti véka alá elképzelését arról, hogy a nemzetközi – bocsnat a csúnya terminusért – *mainstream*nek megfelelően az erős és hatékony, de még-

is a minél kisebb állam elkötelezett híve. Erről a hitvallásáról tesz tanúbizonyságot a könyv preambulumbént szolgáló előszavában és főképpen a mindösszesen néhány oldalas utolsó fejezetben, a mű kvázi záró rendelkezéseiben, amelynek már a címe is árulkodó: *Kisebb, de erősebb*.

Az írás gerincét képező első három fejezet erős heterogenitásának s az alfejezetek kissé kusza címválasztásának oka az, hogy Fukuyama anyaguk nagy részét korábbi előadásaiból merítette. Mindhárom fejezet az államépítésről szól, más-más oldalát vizsgálva annak. Az első fejezetnek akár az állam (le)építés címet is lehetett volna adni. A minimalista (gyenge) kontra aktív (beavatkozó) állam évszázados küzdelmének történetét vázolja röviden, majd a hidegháborút követően az állam (apparátus) méretének csökkentését evolúciós tendenciaként ábrázolja. Összességében mindennél kívánatosabb eredménynek tartja az állami funkciók kiterjedtségének redukálását.

A következő fejezet az állam (át)építésről szól, s azt hangsúlyozza, hogy a közhiedelemmel ellentétben a közigazgatás, a közhivatalnok munkája nem mindig a közt szolgálja, hanem azt önös érdekek motiválják. A harmadik fejezet pedig elsősorban a jelenkori háborúk (Afganisztán, Irak) utáni tényleges

állam (fel)építést, és általában a gyenge államok instabilitásának a szuverenitás, illetve a demokratikus legitimitáció kérdéseivel való összefüggéseit taglalja.

P.S.: Államépítés?! Aktualitása szinte ordít. Igaz, nem mindegy, hogy fel-, át- vagy leépítjük azt, hiszen a nyugati civilizációnak is két eltérő típusú társadalmi berendezkedése alakult ki. A korlátozott állami kormányzattal és szerepvállalással bíró, a jóléti rendszer visszaszorításában aktív, a szabadságjogok dominanciáját erősítő amerikai modell, s az ezzel éppen ellentétes, a jóléti rendszert inkább támogató, viszont erőteljesen szabályozó jellegű európai alternatíva. Vannak, akik az előző győzelmet világunkban determinálva lát(tat)ják, de ettől az utóbbi opció még fennáll, persze csak ha nem lesz „Európa csendes, újra csendes”...

IZMINDI RICHÁRD

(Fordította Kitta Gergely,
Századvég Kiadó, Budapest, 2005,
198 oldal, 3150 Ft)

Idővel paloták... Magyar udvari kultúra a 16–17. században

Ki ne álmodozott volna gyermekkorában arról, hogy milyen lehetett egy régebbi korban élni? Ilyenkor

azonban sosem az egyszerű juhászbojtár vagy a hadirokkant, nyomorék koldus helyzetébe képzeljük magunkat, hanem a híres személyek, grófok, hercegek, várurak vagy grófnék, polgárosszonyok sorsát öltjük magunkra gondolatban. De milyen volt valójában az ő életük? Milyen volt az előkelők udvari élete hazánkban ezelőtt 400–500 évvel?

Ezekre a fontos kérdésekre ad választ e kötet, s ha mindent nem is, de nagyon sok részletet megtudhatunk egykor élt elődeink sorsáról, hétköznapjairól. A művelődéstörténeti, életmód-történeti megközelítés, az elemzések adatgazdagsága, a pontos forrásfeldolgozás élvezhetővé teszi a könyvet a laikus olvasók és a hivatásos történészek számára egyaránt. A hagyományos politikatörténeti témák – ebbe az udvari interikák és a titkos szervezkedések is beleférnek – mellett a zene, a korabeli kertek, a társasági élet formái és szabályai is helyet kapnak a kötetben, akár csak a 17. századi reprezentáció aktusainak elemzése. A témák szerkeázóak, s a szerkesztők érdeme, hogy nem akarták erőszakosan egy mederbe terelni a vizsgálatokat, hiszen így válik igazán jól láthatóvá, hogy milyen sok irányba lehet folytatni még a kutatásokat, hogy valójában mennyire a kezdetén vagyunk az udvari élet feltárásának.

A 16–17. századi Magyarország sajtóságos helyzetét az adta, hogy a mohácsi vész után az uralkodó és ve-